

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ
СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З
ВИКОРИСТАННЯМ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література
(англійська))

ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Вантуш Е.А.

Форма навчання: денна

Науковий керівник: к. пед. наук, ст.викл. Кончович К.Т.

Рецензент: д. психол.наук, професор кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету
Олександренко К.В.

Висновок кафедри про магістерську роботу

Магістерська робота розглянута. Здобувач Вантуш Е.А.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«_____» _____ 2022 року

Мукачєво – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	9
1.1. Основи навчання діалогічного мовлення учнів на уроках англійської мови.....	9
1.2. Комунікативний підхід в процесі навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	22
1.3. Застосування ігрових інтерактивних методів як основи комунікативних ситуацій при формуванні мовних навичок у навчанні діалогічного мовлення.....	27
Висновки до розділу 1.....	50
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПЛЕКСУ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ	52
2.1. Комплекс вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	52
2.2. Організація та перебіг методичного експерименту.....	61
2.3. Результати експериментальної роботи.....	69
Висновки до розділу 2.....	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	92

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДЄ – діалогічна єдність

ДМ – діалогічне мовлення

КС – комунікативна ситуація

МД – мовленнєва діяльність

РГ – рольова гра

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стратегічні напрями реформування середньої освіти у світлі реалізації освітніх інновацій загалом і в навчанні іноземних мов зокрема орієнтуються на результати навчання випускника закладу загальної середньої освіти з сформованими у нього навичками і вміннями користування мовою як засобом спілкування, що забезпечить йому готовність відповідати сучасним вітчизняним та світовим викликам суспільства.

Своєрідним відгуком на пріоритетні завдання сучасного суспільства відповідно до основної мети навчання іноземної мови у старшій школі, є головні положення, задекларовані у Законі України «Про освіту» (2017 р.), Національній доктрині розвитку освіти, Державному стандарті базової повної загальної середньої освіти, Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2010 р.), Типовій освітній програмі закладів загальної середньої освіти III ступеня (профільна середня освіта) (2018 р.), Навчальній програмі з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи (2017 р.) та Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003 р.).

Тому, саме перед закладами загальної середньої освіти постає проблема пошуку нових освітніх парадигм і концепцій, принципів та підходів до організації освітнього процесу, методів, форм і засобів навчання, технологічної реалізації інновацій, що сприяють підвищенню якості мовної освіти та забезпечують молоді готовність до міжкультурного спілкування і, зокрема, діалогічного мовлення, як важливої його складової.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема навчання діалогічного мовлення багатоаспектна і є предметом дослідження багатьох наук.

Зауважимо, що проблема формування й розвитку комунікативних умінь в учнів знайшла відображення в наукових працях останнього десятиріччя. Різних аспектів проблеми формування комунікативної компетентності старшокласників торкалися в своїх роботах Шелехова Г.Т., Веніг Н.Н., Горошкіна О.М. та інші.

Дослідження теоретичних основ діалогічного мовлення діалогічного мовлення відображено у наукових працях В. Артемова, В. Колодязної, О. Леонтєва, Ю. Пасова, В. Скалкіна, Л. Якубинського.

Основу наукових знань про діалогічне мовлення, методика його навчання та дидактико-методичні аспекти формування діалогічних умінь учнів було досліджено в працях вітчизняних учених (А. Алхазішвілі, М. Вайсбурд, О. Вишневський, Г. Короненко, С. Литвиненко, Р. Мільруд, О. Міролюбова, С. Ніколаєва, О. Петрашук, Л. Сажко, В. Черниш,) та зарубіжних (J. Anderson, N. Bilbrough, L. Dawes, S. Thornbury та ін).

Суть мовленнєвої ситуації, навчально-мовленнєвої ситуації, навчально-комунікативної ситуації, комунікативної ситуації студіювало багато науковців, методистів, вчителів-практиків. Зокрема В. Бухбіндер, Є. Пасов, Г. Рогова, В. Скалкін, О. Щукін, Г. Китайгородська, Е. Сосенко, Д. Ізаренков, Л. Воронін та ін. Українські наковці Л. Васильєва, І. Кочан, К. Кусько, Л. Паламар, О. Тарнопольський, Г. Швець також зосереджували увагу на важливості принципу ситуативності у навчанні мови.

Незважаючи на наявні здобутки у вирішенні проблеми навчання діалогічного мовлення, як одного з аспектів навчання говоріння, вважаємо, що поза межами досліджень залишається ще велика кількість актуальних методичних аспектів навчання, які можуть забезпечити підвищення якості навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови. На наше переконання, перспективним є використання інтерактивних засобів навчання діалогічного мовлення, зокрема комунікативних ситуацій, які можуть ефективно впливати на успішність навчання діалогічного

мовлення, а відтак і удосконалити процес формування компетентності у говорінні учнів старшої школи.

З огляду на це, вважаємо порушену проблему актуальною, що обумовило вибір теми магістерської роботи **«Навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови з використанням комунікативних ситуацій»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Відповідно до мети нашого дослідження, ми передбачили вирішення наступних завдань:

1. На основі аналізу педагогічної вітчизняної та зарубіжної літератури проаналізувати основи навчання діалогічного мовлення учнів на уроках англійської мови та визначити сутність комунікативного підходу для навчання учнів старшої школи діалогічного мовлення на уроках англійської мови.
2. Обґрунтувати доцільність застосування ігрових інтерактивних методів як основи комунікативних ситуацій при формуванні мовних навичок у навчанні діалогічного мовлення.
3. Розробити комплекс вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.
4. Експериментально перевірити ефективність та результативність використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Об'єкт дослідження – процес навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предмет дослідження – комунікативні ситуації як ефективний засіб навчання учнів старшої школи діалогічного мовлення на уроках англійської мови.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність навчання учнів старшої школи діалогічного мовлення на уроках англійської мови може підвищитись шляхом використання комунікативних ситуацій та розробленого на їх основі комплексу вправ.

Для рішення поставлених завдань були використані такі підходи й **методи дослідження**:

- наукова дедукція, системний аналіз й всебічне вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад і положень з проблеми дослідження;

- наукове спостереження, бесіди, опитування, діагностування з метою з'ясування рівнів сформованості досліджуваного феномену;

- методичний експеримент для перевірки ефективності використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови;

- експериментальне навчання та математично-статистична обробка отриманих результатів для перевірки достовірності отриманих результатів дослідження та доцільності використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Практичне значення результатів дослідження полягає в *розробленні* комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови, які

можуть бути використані для розробки методичного забезпечення для уроків англійської мови, навчальних програм та НМК для забезпечення формування діалогічних умінь учнів старшої школи на уроках англійської мови; під час написання кваліфікаційних, курсових робіт, а також методичних рекомендацій з навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на XI міжнародній науково-практичній конференції: *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects* (Берлін, Німеччина, 24-26 квітня 2022 р.); на засіданнях кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету, де виконувалася робота.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел (87 найменувань, з них 14 – іноземними мовами) і 3 додатків. Повний обсяг роботи – 96 сторінок друкованого тексту, з них – 80 сторінок основного тексту. Роботу ілюстровано таблицями і додатками.

ВИСНОВКИ

У дослідженні теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови. Узагальнення результатів експериментального дослідження уможливило формулювання наступних

ВИСНОВКИ:

1. Аналіз педагогічної вітчизняної та зарубіжної літератури щодо основ навчання діалогічного мовлення учнів на уроках англійської мови, зокрема, сутності та характеристики діалогічного мовлення, структури та типів діалогів, дидактико-методичних аспектів навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови свідчить про багатоаспектність цих аспектів.

Поняття «діалогічне мовлення» досліджується в психології, педагогіці, методичній науці. Аналіз науково-методичної літератури показав, що доцільно навчати чотирьох функціональних типів діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями (думками), діалог-обговорення (дискусія). Характерними для діалогічного мовлення є комунікативні, психологічні та мовні особливості.

Аналізуючи психологічний, мовний та методичний аспекти проблеми, ми дійшли висновку, що оптимальною умовою процесу навчання діалогічного мовлення на старшому етапі навчання є рольова гра, яка надає мотиваційну можливість, як основу для створення мовленнєвого виразу.

Велике значення на заняттях з англійської мови має етап навчання діалогічного мовлення старшокласників. Результатом діалогу старшокласників іноземною (англійською) мовою є розуміння ними інформації, представленої в процесі МД, що потребує розвитку навичок англійської мови та умінь і навичок, необхідних для її використання в ДМ. Визначено, що комунікативний підхід для навчання учнів старшої школи

діалогічного мовлення на уроках англійської мови дієвих підходом, оскільки спрямований на організацію процесу навчання, адекватного процесу живого спілкування завдяки моделюванню значущих закономірностей мовленнєвого спілкування.

2. Вдосконалення процесу формування комунікативної компетентності учнів старшої школи має враховувати у використанні методів навчання АМ їх відповідність індивідуальним особливостям учнів, змісту навчання; будувати навчання ІМ в старшій школі на принципах когнітивно-комунікативного, функціонально-стилістичного та діяльнісного спрямування; добирати дієві форми, методи і прийоми навчання згідно реального процесу мовленнєвого спілкування; забезпечувати навчання ІМ з опорою на країнознавчу спрямованість; задіювати міжпредметні зв'язки відповідно до специфіки профільного навчання в старших класах. Доцільним є застосування ігрових інтерактивних методів як основи комунікативних ситуацій при формуванні мовних навичок у навчанні діалогічного мовлення.

3. Розроблено та експериментально перевірено доцільність та дієвість використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови. Процес перебігу експериментального дослідження проходив в рамках трьох етапів: діагностично-констатувального, формувального та аналітичного. Діагностично-констатувальний етап визначив існуючий стан рівня сформованості навичок діалогічного мовлення учнів старшої школи на основі методів емпіричних досліджень; формулювання робочої гіпотези; розробку завдань, встановлення критеріїв оцінювання рівня сформованості навичок діалогічного мовлення; розробку завдань для проведення експериментального навчання.

Для проведення експериментального навчання було здійснено розподіл учасників експерименту на контрольну групу та експериментальну групи, на учнів якої здійснювався формуючий вплив шляхом використання на уроках

англійської мови комплексу вправ для навчання діалогічного мовлення з використанням комунікативних ситуацій.

4. Протягом формувального етапу експерименту перевірено дієвість використання розробленого комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови; здійснено порівняння цифрових показників сформованості англійськомовних дискусійних навичок учнів старшої школи на етапі передекспериментального та післяекспериментального контролів.

Обчислення отриманих показників з метою їх об'єктивності та вірогідності здійснювалось за допомогою методів математичної статистики, зокрема, вимірювані величини обчислювались з використанням середнього коефіцієнту навченості (К), за В. Беспальком.

Результати обчислень показників підтвердили підвищення коефіцієнта навченості з 0,64 до 0,73 (в 1,1 раза) з приростом в 0,09 після проведення експериментального навчання в учні експериментальної групи.

Порівняльний аналіз в контрольній групі дав змогу побачити зниження показників рівня сформованості англійськомовних дискусійних навичок учнів старшої школи за деякими критеріями та зниження рівня коефіцієнта навченості з 0,63 до 0,65 (+ 0,02).

Результати, одержані в процесі експериментальної перевірки підтвердили гіпотезу про доцільність та дієвість використання комплексу вправ з використанням комунікативних ситуацій для навчання діалогічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>